

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО
Факультет права, гуманітарних і соціальних наук
Кафедра психології, педагогіки та філософії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної
та методичної роботи



Віктор КОСТІН
2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ПСИХОЛОГІЯ МАСОВИХ ЯВИЩ»

перший освітній рівень бакалавр
(бакалавр, магістр, доктор філософії)

спеціальність 053 «Психологія»
(шифр і назва спеціальності)

освітньо-професійна програма 053 «Психологія»
(назва освітньо-професійної програми)

Робоча програма навчальної дисципліни «Психологія масових явищ» розроблена на основі освітньо-професійної програми «Психологія», підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 053 Психологія та відповідних нормативних документів.

Робочу програму розробила

доц. кафедри ППФ, к.і.н. доц.



(підпис)

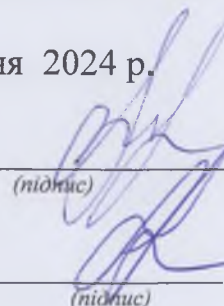
Світлана ФЕДОРЕНКО

(Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Робочу програму обговорено та схвалено на засіданні випускової кафедри освітньо-професійної програми «Психологія», спеціальності 053 Психологія – кафедри психології, педагогіки та філософії

протокол № 6 від « 24 » грудня 2024 р.

Гарант освітньої програми



(підпис)

Олександр КУЩ

(Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Завідувач кафедри



(підпис)

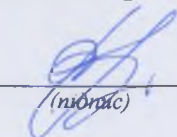
Ольга ЛІТВИНОВА

(Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Робочу програму обговорено та схвалено на засіданні методичної комісії КрНУ зі спеціальності 053 «Психологія»,

протокол № 5 від « 25 » грудня 2024 р.

Голова методичної комісії



(підпис)

Олена ПОНОМАРЕНКО

(Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)

© КрНУ, 2024 рік
© Федоренко С. А., 2024 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 05 Соціальні і поведінкові науки	Вибіркова	
	Напрямок підготовки 053 «Психологія»		
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування): бакалавр з психології	Рік підготовки: (курс)	
Змістових модулів – 2		3-й	-
Індивідуальне науково-дослідне завдання –		Семестр	
Загальна кількість годин – 150		5-й	-
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3,6 самостійної роботи студента – 7,1		Лекції	
		20 год.	-
	Семінарські		
	20 год.	-	
	Практичні		
	10 год	-	
	Самостійна робота		
	100 год.	-	
Вид контролю: залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання – 50/100

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання навчальної дисципліни «Психологія масових явищ» – формування професійної компетентності здобувачів вищої освіти в аналізі психологічних особливостей, закономірностей та механізмів масової свідомості й поведінки з урахуванням суспільно-історичних та культурних умов.

Основні завдання вивчення навчальної дисципліни:

- окреслення наукових підходів до вивчення теорії мас і натовпу;
- дослідження взаємодії мас з елітами через аналіз психологічних механізмів цієї взаємодії;
- вивчення феномену взаємодії маси та лідера/лідерів, їхнього впливу на масову поведінку;
- аналіз масових явищ у контексті культурної інтеграції та культурних впливів на формування масової свідомості;
- ознайомлення з основними теоріями медіапсихології та їхнім впливом на масову свідомість і комунікацію;
- вивчення ролі соціальних комунікацій у процесі формування й трансформації масових настроїв;
- дослідження психологічних аспектів масових настроїв, зокрема політичних, їхнього впливу на масову свідомість;
- засвоєння психологічних закономірностей формування й розвитку масових рухів і соціальних змін.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні поняття та теорії психології мас;
- психофізіологічні трактування масових настроїв;
- закони функціонування механізмів масової поведінки (навіювання, зараження, наслідування) та закономірності їх прояву;
- психологію масових настроїв у контексті соціальних комунікацій;

- масові рухи як форми стихійної організації мас та масові психічні явища;
- соціально-психологічні функції релігії як масового психічного явища;
- психологію та семіотику моди, механізми створення масового модного образу;
- принципи дезінформації та маніпуляції масовою свідомістю, а також ефективні методи протидії масово-інформаційним впливам;
- різновиди впливів на масову свідомість;
- конкретні масові психологічні явища (релігія, мода, чутки, плітки, реклама, масові рухи, політичні партії);

уміти:

- застосовувати знання та навички для виконання професійних завдань, таких як організація публічних дебатів, диспутів, прес-конференцій, «круглих столів» і презентацій;
- аналізувати явища та процеси, пов'язані з проявами психології мас, визначати їхні причини та прогнозувати можливі наслідки;
- грамотно вести дискусії, аргументовано відстоювати свої позиції та визнавати право на існування інших поглядів;
- аналізувати та критично оцінювати масову поведінку з урахуванням психологічних чинників регуляції;
- проводити історико-філософські аналітичні дослідження масових настроїв у політичній сфері;
- адекватно реагувати на масові явища агресії та агресивно налаштовані аудиторії, базуючись на знаннях психології мас;
- розпізнавати моделі масово-інформаційних впливів на підсвідомість і протидіяти психологічним атакам.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Маси та масова свідомість: соціально-психологічне підґрунтя

Тема 1 Основні характеристики маси та масової свідомості

Основні характеристики маси. Властивості маси: анонімність, емоційність, підвищена навіюваність. Людина в масі: взаємодія особистісного та колективного.

Масова свідомість: поняття та природа формування. Структура та форми прояву масової свідомості. Властивості масової свідомості (спрощення мислення, емоційне реагування, стереотипізація). Підходи до оцінювання масової свідомості: якісні та кількісні методи.

Форми масової свідомості. Суспільна думка: визначення, функції та вплив. Інші форми: масова культура, міфи, ідеології.

Історія вивчення масової свідомості. Основні етапи дослідження: класичні та сучасні підходи. Внесок соціальної психології, соціології та культурології.

Механізми функціонування масової свідомості. Загальні механізми масової психології: когнітивні та емоційні. Зараження: механізм емоційного впливу. Навіювання: роль соціальних умов. Наслідування: механізм прийняття поведінкових моделей. Взаємозв'язок зараження, навіювання та наслідування.

Тема 2 Маси як соціально-психологічний та політичний феномен: історія та сучасний погляд

Поняття «маси»: франко-італійська школа психології мас (Г. Тард, Ш. Сігеле, Г. Лебон). Психоаналітичний підхід до аналізу мас (З. Фройд, Е. Фром, К. Юнг). Інтерпретації мас в теоріях елітології (Х. Ортега-і-Гассет, Г. Моска, В. Парето).

Характеристика масових виявів: критерії відмінності та типологія.

Тема 3 Особистість людини в масі

Масовість як соціокультурне явище. Сутність та основні ознаки маси: анонімність, емоційність, вразливість до маніпуляцій. Типологія мас за соціальною природою (натовп, аудиторія, спільнота).

Взаємодія особистості та маси. Втрата індивідуальності в масі. Фактори впливу маси на поведінку особистості. Соціальна відповідальність індивіда в масових діях.

Психологічні механізми впливу маси на особистість: конформність і навіюваність, ефект деіндивідуації, соціальний резонанс і зараження.

Роль лідера у формуванні та керуванні масою.

Процес руйнування маси.

Тема 4 Маніпуляція масовою свідомістю

Поняття «маніпуляція». Визначення та основні ознаки маніпуляції. Межі поняття «маніпуляція». Маніпуляція свідомістю як форма взаємодії. Взаємозв'язок маніпуляції та комунікації. Значення невербальних сигналів у маніпулятивних впливах. Особливості інтерпретації вербальних повідомлень.

Феномен «економії мислення» як передумова маніпуляції. Психологічні механізми спрощеного сприйняття. Вплив стереотипів і когнітивних упереджень.

Механізми маніпулювання масовою свідомістю. Створення контексту як основа маніпуляції. Звернення до базових інстинктів. Вплив слова на підсвідомість. Психологічний захист і способи його подолання. Мозаїчна культура як середовище маніпулятивного впливу.

Основні складові маніпуляції масовою свідомістю. Мова слів: лексика і семантичні пастки. Мова образів: емоційний вплив через візуалізацію. Інші знакові системи у маніпуляції. Критерії маніпулятивного впливу.

Реклама як інструмент маніпуляції. Особливості сублімінального ефекту в рекламі. Візуальні та текстові засоби впливу.

Сучасні технології масового інформаційно-психологічного впливу.

Базові умови протидії маніпуляції. Принципи критичного мислення. Розвиток самосвідомості та внутрішньої автономії.

Змістовий модуль 2

Масові соціально-психологічні процеси та явища

Тема 5 Чутки як феномен в психології масової комунікації

Соціально-психологічна природа чуток та упереджень. Класифікація чуток. Канали розповсюдження чуток. Джерела, умови, технології та принципи творення чуток. Функції чуток. Особливості циркуляції чуток. Основні напрями використання чуток.

ЗМІ як каталізатори та поширювачі чуток. Механізми маніпуляції через медіа: вибірковість інформації, її перекручування. ЗМІ та соціальні медіа як інструменти політичного та соціального впливу через чутки.

Чутки у сучасному психоінформаційному полі. Джерела, умови, технології та принципи творення чуток. Процеси інформаційного переродження чуток: згладжування, загострення, асиміляція. Протидія чуткам. Плітки.

Визначення та класифікація чуток. Протидія чуткам. Методи боротьби з чутками: спростування, просвітницька діяльність, створення противаг. Роль офіційних і неофіційних інституцій у запобіганні поширенню чуток. Технології спростування чуток в медіа та соціальних мережах.

Тема 6 Депресивні масові психічні явища. Паніка

Визначення та ознаки депресивних масових явищ. Вплив соціальних потрясінь на масову психіку. Масова депресія як результат соціально-психологічних факторів.

Масова паніка як феномен психологічної депресії. Особливості масової паніки. Втрата самовладання та дезорієнтація. Психологічний механізм паніки: емоційна дезорганізація.

Умови виникнення масової паніки. Соціальні, політичні та екологічні фактори. Невизначеність і тривога як основні умови паніки. Висока емоційна напруга і її вплив на індивідів.

Механізми розповсюдження масової паніки. Групові психологічні процеси: зараження, навіювання, наслідування. Передача панічних настроїв через невербальну комунікацію та медіа. Соціальна інфекція та її роль у поширенні паніки.

Інформація, дезінформація та чутки як каталізатори виникнення масової паніки. Роль інформації в процесі виникнення паніки. Дезінформація як фактор посилення страху. Чутки як інструмент панічного зараження.

Запобігання та способи попередження масової паніки. Інформування та освітні програми. Психологічна підтримка та допомога в кризових ситуаціях. Забезпечення соціальної довіри та медійна відповідальність. Роль тренінгів та навчальних програм для підвищення психологічної стійкості.

Тема 7 Агресія як масове психічне явище

Поняття агресії та основні критерії її визначення. Види агресії. Особливості масової агресії. Біологічні, психологічні та соціальні чинники агресії.

Масова агресія як колективний феномен. Соціально-психологічні передумови для виникнення агресії в масових групах. Вплив економічних, політичних та культурних криз на формування агресивних настроїв. Роль несправедливості, відчуття загрози та соціальної ізоляції у стимулюванні агресивних реакцій. Роль групового мислення та натовпу в ескалації агресії.

Теорії агресії. Агресія як інстинкт. Агресія як драйв. Агресія як соціальний феномен. Агресія у сфері суспільної комунікації.

Екстремізм як форма масової агресії. Психологічні та соціальні чинники, що сприяють розвитку екстремістських поглядів і поведінки. Вплив екстремізму на маси. Психологічний аналіз екстремістських рухів та їх вплив на суспільну поведінку.

Психологічні механізми впливу на агресивний натовп. Можливості

протидії агресивному натовпу.

Тема 8 Релігія як форма масової свідомості

Витоки та функції релігії. Історичні корені релігійних вірувань. Соціально-психологічні функції: інтеграція, стабілізація, смислотворення.

Релігійна віра та масова свідомість. Психологія віри: когнітивні та емоційні аспекти. Механізми формування релігійних уявлень у масовій свідомості..

Поняття про релігійний культ та його загальна характеристика. Структура релігійного культу: обряди, символи, ритуали. Психологічна та соціальна роль релігійних практик, включаючи емоційний заряд і групову ідентифікацію.

Мотиви звернення мас до релігії. Відповідь на кризи: екзистенційні, соціальні, економічні. Соціальний тиск та групова ідентифікація.

Релігія як чинник ідентифікації та соціальної мобілізації. Формування групової ідентичності. Роль релігії у масових рухах та соціальних змінах.

Тема 9 Психологічний вплив реклами та піару на формування масової свідомості

Реклама у сфері масової комунікації. Сутність і роль реклами у сучасному інформаційному просторі. Психологічні аспекти впливу на масову свідомість: когнітивний, емоційний та поведінковий рівні. Архетипізація реклами: роль символів, мовних образів та рекламних архетипів (образ, логотип, бренд).

Механізми рекламного впливу. Процеси збудження бажань: створення потреби через ідеалізацію. Навіювання як основний метод переконання. Зараження емоціями у масовій комунікації. Наслідкування поведінкових моделей, запропонованих у рекламних повідомленнях.

Психологія довіри до реклами. Ефекти повторюваності та асоціативного навчання. Використання соціальних доказів і авторитетності джерел.

Тенденції сучасної реклами. Інтерактивність та персоналізація рекламного контенту. Використання цифрових технологій для таргетованого впливу.

Піар як інструмент формування суспільної думки. Взаємозв'язок реклами та піару у масовій комунікації. Політична реклама як різновид піар-технологій. Створення суспільного іміджу та управління сприйняттям через PR.

Тема 10 Мода в системі масових явищ

Сутність та психологічні особливості моди. Визначення моди як соціально-психологічного феномену. Мода як форма масової комунікації та психологічний захист від традицій і звичаїв. Психологічні механізми моди: наслідування, сугестія, конформізм.

Функції моди у масовій свідомості. Соціально-психологічні функції моди: інтеграція, регуляція, ідентифікація. Мода як засіб самовираження та демонстрації власного «Я».

Механізми творення та поширення модних тенденцій. Фактори та критерії модності: соціальні, культурні та економічні. Семіотика моди: символіка модних образів. Подвійний механізм моди: індивідуалізм і масове наслідування. Роль модника-індивідуаліста та модника-сугестора у формуванні модних трендів.

Соціальна регуляція та вплив моди на маси. Мода як форма соціальної регуляції. Вплив модних тенденцій на поведінку, світогляд і емоційний стан масової свідомості. Парадокс моди: баланс між індивідуалізмом і прагненням до належності.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	сем.	прак	с.р.		л	сем	лаб	с.р.
Змістовний модуль 1										
Маси та масова свідомість: соціально-психологічне підгрунття										
Тема 1 Основні характеристики маси та масової свідомості	14	2	2	-	10					
Тема 2 Маси як соціально-психологічний та політичний феномен: історія та сучасний погляд	14	2	2	-	10					
Тема 3 Особистість людини в масі	16	2	2	2	10					
Тема 4 Маніпуляція масовою свідомістю	16	2	2	2	10					
Усього за змістовним модулем	60	8	8	4	40					
Змістовий модуль 2										
Масові соціально-психологічні процеси та явища										
Тема 5 Чутки як феномен в психології масової комунікації	16	2	2	2	10					
Тема 6 Депресивні масові психічні явища. Паніка	14	2	2	-	10					
Тема 7 Агресія як масове психічне явище	14	2	2	-	10					

Тема 8 Релігія як форма масової свідомості	14	2	2	-	10					
Тема 9 Психологічний вплив реклами та піару на формування масової свідомості	16	2	2	2	10					
Тема 10 Мода в системі масових явищ	16	2	2	2	10					
Усього за змістовним модулем	90	12	12	6	60					
Усього годин	150	20	20	10	100					

5. Теми семінарських занять

№ пор.	Назва теми	Кількість годин	
		ДФН	ЗФН
1	Основні характеристики маси та масової свідомості	2	
2	Маси як соціально-психологічний та політичний феномен: історія та сучасний погляд	2	
3	Особистість людини в масі	2	
4	Маніпуляція масовою свідомістю	2	
5	Чутки як феномен в психології масової комунікації	2	
6	Депресивні масові психічні явища. Паніка	2	
7	Агресія як масове психічне явище	2	
8	Релігія як форма масової свідомості	2	
9	Психологічний вплив реклами та піару на формування масової свідомості	2	
10	Мода в системі масових явищ	2	
	Усього	20	

6. Теми практичних занять

№ пор.	Назва теми	Кількість годин	
		ДФН	ЗФН
1	Особистість людини в масі	2	
2	<i>Маніпуляція масовою свідомістю</i>	2	
3	Чутки як феномен в психології масової комунікації	2	
4	Психологічний вплив реклами та піару на формування масової свідомості	2	
5	Мода в системі масових явищ	2	
	Усього	10	

7. Самостійна робота

№ пор.	Назва теми	Кількість годин	
		дфн	зфн
1	Основні характеристики маси та масової свідомості	10	
2	Маси як соціально-психологічний та політичний феномен: історія та сучасний погляд	10	
3	Особистість людини в масі	10	
4	Маніпуляція масовою свідомістю	10	
5	Чутки як феномен в психології масової комунікації	10	
6	Депресивні масові психічні явища. Паніка	10	
7	Агресія як масове психічне явище	10	
8	Релігія як форма масової свідомості	10	
9	Психологічний вплив реклами та піару на формування масової свідомості	10	
10	Мода в системі масових явищ	10	
	Усього	100	

8. Методи навчання

- проблемного викладання;
- інтерактивний;
- пояснювально-ілюстративний;
- репродуктивний;
- евристичний.

9. Методи контролю

Оцінювання знань студентів здійснюється шляхом проведення контрольних заходів, які передбачають поточний та семестровий види контролю. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних і семінарських занять і передбачає перевірку знань студентів з окремих тем та рівня їх підготовленості до виконання конкретної роботи.

Семестровий контроль проводиться у формі диференційованого заліку в обсязі навчального матеріалу, визначеного робочою навчальною програмою, на останньому практичному занятті згідно з розкладом і в терміни, встановлені

графіком навчального процесу. Відповідно до видів контролю набутих студентом знань та вмінь, рейтингова система оцінювання передбачає використання наступних видів рейтингових оцінок: поточна, підсумкова з дисципліни.

10. Розподіл балів, що отримують студенти

При формуванні підсумкового балу (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Психологія масових явищ» враховується:

- письмовий експрес-контроль на лекціях;
- виконання завдань на прикладі реальних об'єктів (ділові ігри, тренінги, вирішення ситуаційних завдань);
- виконання та захист практичних завдань;
- виступи та дискусії на наукових заходах;
- конспекти, есе;
- опитування (усне/письмове/комбіноване);
- презентації в Power Point;
- представлення результатів виконаних завдань та досліджень (програм конференцій, сертифікатів, публікацій тощо), у тому числі під час неформальної освіти;
- самоконтроль, самооцінка;
- тестування;
- захист практичних робіт;
- залік.

№	Вид контролю	Максимальна кількість балів за семестр за умови 100% виконання окремого виду роботи
1	Лекції:	
	- відвідування лекційних занять, ведення конспекту, активність на лекціях	1
	- письмовий експрес-контроль	2
2	Виконання завдань на прикладі реальних об'єктів (ділові ігри, тренінги, вирішення ситуаційних завдань);	1 – «задовільно» 2 – «добре» 3 – «відмінно»
3	Опитування (усне/письмове/комбіноване)	2 – «задовільно» 4 – «добре» 5 – «відмінно»
4	Виступи та дискусії на наукових заходах	10
5	Підготовка презентації в Power Point	15
6	Захист практичних робіт; виконання та захист практичних завдань;	2 – «задовільно» 4 – «добре» 5 – «відмінно»
7	Тестування	15
8	Представлення результатів виконаних завдань та досліджень (програм конференцій, сертифікатів, публікацій тощо), у тому числі під час неформальної освіти, наприклад, проходження курсів на платформах онлайносвіти EdEra, Prometheus тощо (max за курси обсягом 30 год./1 кредит ЄКТС);	20
	Усього	100

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами і критерії оцінювання

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ЄКТС	Значення оцінки ЄКТС	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою іспит (диф. залік)

90-100	A	відмінно	Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили	Високий (творчий)	відмінно
82-89	B	дуже добре	Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна	Достатній (конструктивно-варіативний)	добре
74-81	C	добре	Студент вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок		
64-73	D	задовільно	Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих	Середній (репродуктивний)	задовільно

60-63	Е	достатньо	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю	Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу	Низький (рецептивно - продуктивний)	незадовільно
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням залікового кредиту	Студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів		

11. Методичне забезпечення

1. Методичні вказівки, розроблені і видані кафедрою психології, педагогіки та філософії (Електронний репозиторій Кременчуцького національного університету): https://document.kdu.edu.ua/met_kaf.php?kaf=19

12. Рекомендована література

Основна

1. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : посібник. Київ : Академвидав, 2011. 448 с.
2. Ануфрієва Н. М., Зелінська Т. М., Єрмакова Н. О. Соціальна психологія : навч. посіб. Київ : Каравела, 2016. 370 с.
3. Бойко О. Д. Політичне маніпулювання. Київ : Генеза, 2010. 560 с.
4. Лизанчук В. Психологія мас-медіа : підручник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 420 с.
5. Паскевська Ю.А. Психологія масової поведінки : навчальний посібник для студентів спеціальності «Психологія» денної та заочної форм навчання.

Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 70 с.

6. Психологічна енциклопедія / автор-упорядник О. М. Степанов. Київ : «Академвидав», 2006. 424 с.

7. Психологія мас : навч. посіб. / автор-упорядник Я. Є. Кальба. Тернопіль : Навчальна книга, 2012. 208 с.

8. Різун В. В. Маси : текст лекцій / В. В. Різун. – Київ : Київ-ський університет, 2003. – 118 с. <https://studfile.net/preview/2266498/>

9. Сахно П. І., Сахно К. С. Психологія мас : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2022. 116 с.

10. Туриніна О. Л. Психологія масової поведінки : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2012. 152 с.

Додаткова

11. Безада А.. Теоретико-методологічні засади дослідження натовпу як соціального явища. *Культура і сучасність*. 2007. № 2. С. 203–208.

12. Волвенко Н. М. Феномен мас і процеси масовизації суспільства. *Вісник СевНТУ*. Серія : Політологія : зб. наук. пр. Севастопол. нац. техн. ун-т. Севастополь, 2013. Вип. 145. С. 133–136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsntupol_2013_145_29 (дата звернення 14.08.2024)

13. Волошинович Н. Мовленнєва агресія в інтернет-комунікації. *Актуальні питання іноземної філології*. 2016. № 4. С. 32–38.

14. Городенко Л. М. Поняття «масова свідомість»: принципи формування і демасифікації. *Українське журналістикознавство* : зб. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т журналістики. Київ, 2013. Вип. 14. С. 62–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzhz_2013_14_13 (дата звернення 14.08.2024)

15. Дроздовська О. М. Понятійно-категоріальний апарат масової свідомості як різновиду суспільної свідомості. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2007. Вип. 31. С. 44–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpgvzdia_2007_31_8 (дата звернення 14.08.2024)

16. Загурська С. М. Масова свідомість як засіб утвердження влади. *Гілея* : науковий вісник. 2016. №. 111. С. 166–170. http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_111_44 (дата звернення 12.08.2024 р.)
17. Зеленін В. По той бік правди: НЛП як зброя інформаційно-пропагандистської війни: навчальний посібник. Київ : Люта справа, 2015. 384 с.
18. Кальба Я. Психологічні механізми впливу реклами на свідомість та поведінку людини. *Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави* : зб. наук. праць / Заг. ред. М. М. Слюсаревський та ін. Київ : Міленіум, 2011. Вип. 27 (30). С. 157–167.
19. Копець Л. Класичні експерименти в психології : навч. посібник. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 283 с.
20. Лебон Г. Психологія мас. / Пер. Я. Мишанича. Київ : Видавничий союз «Андронум», 2021. 138 с.
21. Матвійчук Т. Ф. Конфліктологія : навчально-методичний посібник. Львів: «Галич-Прес», 2018. 76 с.
22. Москаленко В. Психологія соціального впливу : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 448с.
23. Москалик Г., Порпуліт О., Прокоф'єва О., Гаркавенко Н., Кривоніс Т. Особливості психологічного впливу на масові настрої. *Наукові перспективи*. Серія «Педагогіка, Психологія, Медицина». 2023. № 6 (36) С. 387–397. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-6\(36\)-387-397](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-6(36)-387-397)
24. Ромах О. В. Способи протидії формам навіювання страху в медіа. *Наукові записки Інституту журналістики* : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т журналістики. Київ, 2016. Т. 63. С. 43–47. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2016_63_10 (дата звернення 14.08.2024).
25. Слюсаревський М. М. Маса як об'єкт соціально-психологічного пізнання: розпорошений стан і феномен сконцентрованості. *Проблеми політичної психології*. 2018. Вип. 7 (21). С. 3–29. <https://doi.org/10.33120/popp.v21i1.42>
26. Федоренко С. А. Дослідження феномена української національної

ідеї у вітчизняній історіографії. *Актуальні проблеми філософії та соціології : науково-практичний журнал Національного університету «Одеська юридична академія»*, 2015. Вип. 5. С. 200–203.

27. Федоренко С. А. Світоглядна еволюція уявлень про феномен національної ідеї. *Філософсько-гуманітарні читання з темою «Людина, суспільство і наука в умовах сучасних цивілізаційних змін»* : зб. наук. пр. міжнародної науково-практичної конференції Дніпропетровської медичної академії, 15 квітня. Дніпропетровськ. 2016. № 1. С. 184–188.

28. Федоренко С. Бутко Л., Давидюк С. Маніпулювання масовою свідомістю та психологічні механізми маніпулювання в політичній сфері. *Педагогічний процес: теорія і практика* : збір. наук. праць. Серія: психологія / М-во освіти і науки України ; Київський. ун-т імені Бориса Грінченка; [гол. ред. : С. Сисоєва]. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2012. Вип. 1. С. 250–257.

29. Федоренко С., Баранов І. Культурний суверенітет як «ціннісна єдність» плану внутрішньої стійкості України : *Людина в інформаційному просторі* : Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (21 листопада 2024 р.) / [Гол. ред. В. І. Маслак]. Кременчук : Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, 2024. С. 169–172.

30. Федоренко С., Літвінова О. Патріотизм української молоді в умовах повномасштабної війни росії проти України: соціально-психологічний аспект. *Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 4-5 листопада 2022 р.). Т. 2. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. С. 15–18.

31. Чукавіна Т. Е. Маса та масова свідомість. Людини в масі. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Філософія. Психологія. Педагогіка. 2011. Випуск 3. С. 133–136.